

Latinska Amerika :

Delimo jo na : Severno ,(Srednjo), Južno oz. na *Latinsko* in *Angloameriko*.

Imena imajo predvsem zgodovinski pomen (npr. Latinska – osvajali so jo Španci in Portugalci- latinski jeziki ali pa angloamerika – angleži).

NAFTA – Severno ameriški sporazum o prosti trgovini med Kanado, Ameriko in Mehiko (potrdila se je kot del severa).

Leta 1492 je K. Kolumb odkril novi svet –Ameriko. To je za Evropejce pomenilo širjenje njihove kulture in civilizacije na novo območje. Kmalu je to odkritje dobilo gospodarski značaj in se sprevrglo v začetek kolonizacije.

Evropejci so odkritje sprejemali kot nekaj **pozitivnega**, *latinoameričani* pa to razumejo kot udor konkvistadorjev in uničenje inkovske ter azteške kulture. Njihova kultura se je razvijala pvsem ločeno od Evropske in je v nekaterih pogledih presenetljivo zaostajala (kolo, železo,..) v nekaterih pa je dohajala ali celo prehitela evropsko civilizacijo.

Demografska katastrofa : Zmanjšanje števila Indijancev iz 50 na dobrih 5 milijonov (Posledica neodpornosti proti boleznim).

Španci so spremenili tudi naselbinski sistem – preselili so jih v novo nastala mesta, ki so bila zgrajena po vzoru evropskih. Središče mesta je **osrednji trg oz. plaza** , na katerem stoji cerkev ter ostale pomembne zgradbe zgrajene v **kolonialnem slogu**.

Izmenjava kulturnih rastlin:

Iz Evrope v Ameriko :

Govedo, konji, riž
banane, sladkorni trst ,pšenica

Iz Amerike v Evropo: koruza, krompir,paradižnik,
ananas,tobak

Spremenili so tudi način kmet. proizvodnje.

V Latinski Ameriki so najprej uvedli **kolonialno gospodarstvo**. (temeljil je na izkoriščanju kmetijskih pridelkov in surovin, ki so jih dokončali izven Latinske Amerike, tja se je stekal tudi dobiček).

Latinska Amerika je **LATINSKA** predvsem zaradi jezika, res je,da so največ ozemlja pridobili Španci in Portugalci , vendar so ozemlje tu **dobili tudi Francozi, Nizozemci in Britanci**.

Ogromno izgubo indijanskega prebivalstva so tako nadomestili priseljenci iz Evrope, Azije in Afrike. Tukaj je prišlo do **največjega mešanja prebivalcev** na svetu.

Na območjih kjer je bilo indijansko prebivalstvo redko naseljeno danes živijo zgolj priseljenci. Belci prevladujejo predvsem v Argentini, Urugvaju ter na jugu Brazilije.

Poleg Špancev in Portugalcev so se tu v 19. In 20. Stoletju naselili tudi mnogi drugi narodi npr. Nemci, Italijani

Od **leta 1500 pa do 1800** so na plantažna območja karibskega otočja pripeljali 10 milijonov črnih sužnjev. Indijansko prebivalstvo se je obdržalo le še v andskih državah ter ponekod v Srednji Ameriki.

Mestici prevladujejo v Mehiki, Medmorski Ameriki te v večini južne Amerike. V državah s plantažami prevladujejo **mulati**.

Med jeziki pa prevladujeta španščina in portugalščina, ki sta tudi uradna jezika. V nekaterih kolonijah pa uporabljajo tudi druge uradne jezike : francoščino[Francoska Gvajana], angleščina [Jamajka], nizozemščina [Surinam].

Indijanščina nima statusa uradnega jezika se pa uporablja kot pogovorni jezik, zaradi večje ozaveščenosti Indijancev so jo ponekod uvedli v šole in javno rabo.

Kreolski jeziki – poenostavljeni jeziki evropskih gospodarjev ter popačene oblike le teh. Zaradi nujne komunikacije z gospodarji so se razvili tudi **med črnskimi sužnji**. Še posebej so značilni za **karibske otoke** na Haitiju je celo 2. Uradni jezik. Spremenjeni so do te mere, da jih Evropejci *ne razumejo več*.

Vera : Nikjer drugje ni delež katoliške vere tako močan kot v latinski Ameriki.

Današnja družbena podoba je tako **heterogena**, da je poimenovanje Latinska Am. Za nekatere sporno saj temelji na *evropskem centralističnem pogledu na svet*.

Socialna razslojenost : Bogata bela manjšina ima gospodarsko ter politično prevlado in čeprav je Lat. Am. Bolj razvita kot pred desetletji se **razlike med belci in ostalimi rasami** le še povečujejo.

Čeprav je to področje bogato z naravnimi viri je **večina prebivalcev revnih**, saj gospodarstvo še vedno temelji na *kmetijstvu ter rudarstvu* (posledica kolonizacije). Še danes namreč večina denarja od gospodarske proizvodnje ne ostane v Lat. Ameriki.

Tri faze gospodarskega razvoja v pokolumbovi dobi:

1. Prevladovala so **haciende** kjer so delo opravljali *brezpravni kmetje*. Španski lastniki niso bili pripravljeni vlagati v tehnološki razvoj. Kasneje ,ko so se odprle povezave s preostalim svetom o se na obalah razvile **plantaže** ,namenjene izvozu na katerih so pridelovali **en pridelek**. Za prvo fazo je bilo značilno tudi **rudarstvo** (rudo so izvažali v nepredelani obliki , dobiček pa se ni vlagal v gospodarstvo).
2. Mehika). Za ustanavljanje so porabili **državni denar** saj zasebni kapital ni imel interesa za vlaganje. Sicer so ustanovili delovna mesta, a le za kratek čas , saj *sistem ni deloval* ,ker kakovost ni dosegala tujih proizvodov. Ko so ugotovili ,da to ne bo uspelo so nastala **socialistična gibanja** (npr. na Kubi) , ki so prevzela oblast. Ker se je elita počutila ogroženo jih je zatrla s silo in s tem so se začele državljanske vojne ter vojaške diktature.
3. **Avtoritarne elite so skušale legitimizirati svojo oblast** z ustvarjanjem večje gospodarske rasti. Ker niso imele kapitala so se zadolžile v tujini. Zaradi nepremišljenosti je večina projektov propadla denar pa je izginil (korupcija). Tako so se države odločile, da jim ne bodo več posojale denarja, če se ne podredijo **programom zategovanja pasu**. To je sicer pomagalo in pritegnilo tuje investitorje, vendar tako denar še hitreje odteka v tujino delež revnega prebivalstva pa se večja.

Gospodarsko povezovanje : Zaprtost medsebojnih trgov je bila največja težava pri razvoj gospodarstva. Do danes je večje uspehe pokazal le **MERCOSUR** (Argentina & Brazilija). Mehika pa je tudi članica organizacije **NAFTA** , njihov cilj je združiti celotno Ameriko v prostotrgovinsko območje.

Latinska A. je veljala za **območje velike politične ne stabilnosti**. Tu so se razvila mnoga **revolucionarna gibanja**, katera so podpirali komunisti. Tega Amerika seveda ni dovolila in je zato podpirala avtoritarni režim ter vojsko. Skoraj vsa gibanja so čez čas prenehala. Čeprav je gverila ponekod še prisotna je tu nastopilo obdobje *večstrankarske demokracije* (oblast je ostala v rokah prejšnjih elit).

Tudi formalno izvoljene demokratične stranke so **vpletene v trgovino z drogo**. Zaradi vse večjega števila ljudi v mestih se oblike kriminala le še povečujejo.

V mestih živi več kot **70% vseh prebivalcev**, naseljujejo se v eno ali največ dve mesti – **metropoli**. Zaradi rasti metropol se gospodarstvo razvija le v majhnem delu države. Ker se priseljuje predvsem mlado prebivalstvo je v mestih **naravni prirastek** večji kot na podeželju. Te ljudje so dobro motivirani in iz barakarskih naselij postavijo zidane hiše. V favelah oblasti nimajo moči, tu so glavne kriminalne združbe.

SREDNJA AMERIKA : [Mehika , medmorska Amerika , Karibsko otočje → Male/Velike Antile , Bahami)

Severnoameriški gorat zahod se tu nadaljuje v dveh gorskih verigah **Sierra Madre** med katerima leži **Mehiška planota**.

Prečno čez Mehiko (Zahod-Vzhod) se razteza **osrednji vulkanski hrbet** (del njega je tudi Popocatepetl) .

Kopno je najožje(70km) pri Panami , zato so tam zgradili **Panamski prekop**.

Notranjost medmorske Amerike je **gorata**(tudi karibski otoki) , *nižine* so značilne za obale Mehškega zaliva in Karibskega morja.

Na stiku litosferskih plošč sta najpomembnejši **območji subdukcije** :

-**Vzhodni rob Karibske plošče**, ki jo stiskata Severno in Južno Ameriška(Nastanek Malih antilov)

-**Tihoceanska obala Mehike in Medmorske Amerike**. Plošča Kokos se podriva pod Severnoameriško in Karibsko.

Podnebje in rastlinstvo :

Podnebni dejavniki : Razporeditev kopnega in morja, m. tokovi ter relief in nadmorska višina.

Karibsko morje in Mehški zaliv obdaja kopno in otoki, zato se topla voda ,ki jo z JV prinaša Atlantik še dodatno segreje.

Karibski tok nadaljuje svojo pot v **Mehiški zaliv** , ko ga zapusti in se usmeri proti Evropi dobi ime **Zalivski tok**.

SEVEROVZHODNI PASATI pihajo iz Atlantika preko medmorske Amerike do Mehike. Nad toplim morjem se navlažijo ter na privetrnih staneh Karibskega otočja trčijo v orografske pregrade.(Najbolj deževno jena kopnem kjer so orografske pregrade). – **EKVATORIJALNO PODNEBJE**

Zavetrne strani Karibske otočja – Savana

Mehiška planota in obalna območja ob Pacifiku – (sub)tropsko suho podnebje.

Nadmorska višina :Tropski višinski rastlinski in kmetijski pasovi. (Podnebje je na nizki nadmorski višini prevroč in prevlažno zato pride do gostitev prebivalstva nekoliko višje).

Tierra Caliente – vroča dežela

- Poselitev je redka
- Topski deževni gozd in ponekod savana
- kakavovec, banane
- Polotoka Yucatan, Mehika , Amazonsko nižavje

Tierra Templada – zmerna dežela

- Naseljenega največ evropskega prebivalstva (v preteklosti indijancev)
- Malo trop. Dež. gozda, drugod savana
- kava, koruza,fižol, pšenica
- Mehiška planota, Andske doline
- Velike temperaturne razlike po dnevi

Tierra Fria – hladna dežela

- Poselitev dokaj gosta
- V tem pasu prestolnica Mehike, Ekvadorja, Kolumbije
- Mešani gozdovi, travniško rastlinstvo
- Govedoreja in ovčereja
- Pšenica, Koruza, Krompir (samooskrbne)

Tierra Helada – mrzla dežela

- Redko poseljena ali neposeljena
- Grmovja in gorsko travniško rastlinstvo
- Ekstenzivna živinoreja

HURIKANI :

To so **tropski cikloni**, ki nastanejo v tropskem delu Atlantika [Pogoji : temp. vode najmanj 26 stopinj, topla voda mora segati dovolj globoko, pihati morajo močni vetrovi] .

Običajno nastanejo **pozno poleti ali zgodaj jeseni**. Potujejo proti zahodu in se krepijo, največkrat se najbolj razbesnijo ob prihodu nad Karibsko otočje ali JV dele ZDA.

DVE KULTURNO - GOSPODARSKI OBMOČJI :

Različna zgodovina in gospodarski razvoj je pripeljal do razvoja dveh območji : **Srednjeameriška celina** ter **Karibsko otočje** (+Priobalne nižine medmorske AM.)

1. **Srednjeameriška celina**

Še vedno se čuti **vpliv Indijancev**, prebivalci so po večini mestici. Celina je bila dolgo izolirana od pomorskih poti, prevladovala so **neučinkovite haciende**, ki so jih v 20. Stoletju zamenjali z drugimi oblikami kmetijstva. Za medmorsko Ameriko je značilno **samooskrbno kmetijstvo**, najmanjše zemlje ter sezonsko delo na plantažah. Na to so močno vplivale Ameriške združbe, ki so vlagale v **plantaže** ter zgradile vso potrebno infrastrukturo za izvažanje.

2. **Karibsko otočje in obalni pas medmorske Amerike ob karibskem morju**

Zaradi pomorski poti je bilo ves čas odprto svetu, zaradi **uvažanja črnih sužnjev** je prišlo do velikega **rasnega mešanja**. Nekje prevladujejo *belci [Kuba]* , drugod *črnci [Jamajka]* , običajno pa je največ mešancev- največkrat mulatov.

Monokulturna usmerjenost:

Kuba in ZDA sta kmalu po tem ko je na Kubi oblast prevzel **Fidel Castro** postali sovražnici. Kuba se je povezala s Sovjetsko zvezo in v njo tudi **izvažala sladkorni trs**. Ko se je v Evropi odpravil socializem je za Kubo to pomenilo katastrofo. Odprli so vrata tujim vlagateljem v **turizem**.

V **20. Stoletju** je Karibske otoke zajel val **masovnega turizma**, to je pomenilo nova delovna mesta, pa tudi nezadovoljstvo saj revni prebivalci vsak dan primerjajo svoja skromna prebivališča z luksuznimi jahtami in hoteli tudi okolje je sedaj marsikje okrnjeno.

MEHIKA :

Po 2. svetovni vojni je želela postati **industrijska država**, zato je razvijala svojo industrijo. To je pripeljalo do **hitre širitve prestolnice in zapostavljanja podeželja** (še posebej na severu) .

Ustanovili so posebne gospodarske cone –**maquiladore**, ki so imele velike davčne olajšave. Temeljijo na tem, da tuja podjetja brez carine pripeljejo surovine in stroje, ki jih nato mehiški delavci sestavijo.

PREDNOSTI :

ZDA: Majhni stroški , ohlapna zakonodaja , ugodna davčna politika

MEHIKA : Delovna mesta , priliv kapitala in znanja

SLABOSTI:

ZDA: Selitev industrije , povečanje brezposelnosti

MEHIKA: onesnaženost, neenakomeren razvoj , ni delavskih pravic, izkoriščanje otrok

Ciudad de Mexico :

Vzdolž glavne avenije se je oblikovala poslovna os v smeri JZ , na severu ter vzhodu v barakarskih naseljih živi revno prebivalstvo. Sooča se z raznimi **problemi** : *Suša* (prašni delci), *Dež* (blatna brozga) ,*kriminal*, *brezposelnost* (siva ekonomija) ,*onesnaženost zraka* (smog).

JUŽNA AMERIKA :

Površje sestavljajo tri osnovne zgradbene enote :

1. Mladonagubano gorstvo **ANDI - Južnoameriške Kordiljere**. [Alpidska orogeneza, veliko vrhov je vulkanskega nas.]
2. Najstarejši del kontinenta sta **BRAZILSKO IN GVINEJSKO VIŠAVJE** [Predkambrij]
3. Največje izmed nižavij prekritih z mlajšimi sedimenti **AMAZONSKO NIŽAVJE**. [Na severu prehaja v **Orinoško** nižavje, na jugu pa v **Lapatsko** nižavje → Severni del nižavja se imenuje **GRAN CHACO**, južni pa **PAMPE** [nadaljuje se v nizko planoto Vzhodne Patagonije].

PODNEBJE :

Dejavniki : Geografska širina oz. razpotegnjenost celine, Andi , Vetrovi z oceanov in morski tokovi.

Najbolj namočeni deli : **Amazonsko nižavje**, **obalni del Brazilije** (kjer JV vetrovi udarijo iz Atlantika) , **Obale Čila** [stalni zahodni vetrovi trčijo ob Ande].

Območja z najmanj padavinami : **Obalni pas v Čilu in Peruju - ATAKAMA** [Hladen Perujski tok] ter **Vzhodna (zavetrna) stran Andov** na jugu celine.

DELITEV JUŽNE AMERIKE :

Lahko jo razdelimo na **geografske enote s skupnimi značilnostmi**. V nekaterih državah je v ospredju **kulturni vpliv Evropejcev** (jug) , drugod **Indijancev** (Andi). Na nekaterih območjih je **vpliv priseljencev iz Afrike** (SV Brazilija) na ostalih ozemljih prevladujejo **mešanci**. Nekateri države imajo zelo dobre naravne možnosti za **kmetijstvo** (Urugvaj) , nekatere so bogate z **rudami** (Brazilija) , nekatere so skoraj **brez njih** (Paragvaj).

KARIBSKA j. AMERIKA :

Sestavljena je iz : **Kolumbije , Venezuele, Gvajane , Surinama in Fr. Gvajane**.

Skupna jim je **obalna lega**, v preteklosti se je razvilo **plantažno gospodarstvo** z sužnji iz Afrike, Kolumbija in Venezuela sta se kasneje usmerili v druge dejavnosti, v teh dveh državah prevladujejo *mestici*. Ostale Gvajane so plantažno kmet. ohranile do danes v njih pa prevladujejo *potomci priseljencev iz J. Azije*.

Venezuela je veljala za najbogatejšo državo Južne Amerike, zaradi **črpanja nafte iz Marakaibskega zaliva**. Zaradi nihanja cen nafte je Venezuela zapadla v hudo krizo, nato pa se je začel razvijati turizem. Ima tudi velike zaloge rude v notranjosti, vendar jih ne porabljajo zaradi slabe infrastrukture. [Hranijo jih za poznejše čase]

Kolumbija je razdeljena na ozemlje, ki je pod nadzorom osrednjih oblasti i na ozemlja pod nadzorom različnih uporniških gibanj. Kolumbija je **najnevarnejša država J. Amerike**.

ANDSKO - INDIJANSKA J. AMERIKA:

[Paragvaj ,Peru, Ekvador in Bolivija]

To je najrevnejši del celine , večina bogastva je v rokah ozke elite. Še posebej med Indijanci je veliko **peonov** (Kmetijski delavci brez zemlje).

Čez večji del se razprostirajo tri osnovne pokrajinske enote : **COSTA , SIERRA in SELVAS**.

COSTA je obalni pas, to je gospodarsko najbolj dinamična enota. Značilen je za Ekvador in Peru.

SIERRA je reven in v večini z Indijanci poseljen gorski svet Andov. (Peru in Bolivija- **Altiplano**).

SELVAS je močno gozdnato in z naravnimi viri bogato Amazonsko nižavje. Zajema največji del površja z najmanjšim deležem prebivalstva.

PERU :

Costa zavzema **obalni pas Peruja** (desetina površja) na njem živi polovica prebivalstva. Čeprav ima puščavsko podnebje imajo namakalne sisteme narejene predvsem za izvoz. Tukaj je močan tudi ribolov.

Sierra zavzema le tretjino površja, gospodarstvo je tu bistveno slabše razvito. Indijanci, ki živijo tukaj se ukvarjajo z **samooskrbnim kmetijstvom** ter gojijo lame in alpake. Zelo pomembno je tudi rudarstvo.

Selvas oz. Amazonski del Peruja zavzema kar dve tretjini površja. Z izkoriščanjem naravnih virov se je proti koncu 20. Stoletja začel **hiter razvoj**.

KOKA je ena najstarejših kulturnih rastlin. Še danes jo uporabljajo v trgovski in farmacevtski industriji. Smrtonosen kokain pridelujejo v Boliviji, Kolumbiji in Peruju, ker zanj dobijo več kot za ostale pridelke.

JUŽNA AMERIKA SREDNIH GEOGRAFSKIH ŠIRIN :

[Argentina, Urugvaj in Čile]

Deluje zelo Evropsko – ležijo izven tropskega pasu, prevladujejo belci.

Ta del celine je dolgo časa veljal za najbolj urejen del J. Amerike. Zadnje čase se vključuje v mednarodne gospodarske povezave npr. **MERCOSUR**. Predvsem Čile se v zadnjih letih povezuje tudi z Azijo.

Belci so zaradi podobnega podnebja zlahka uvedli **evropske načine kmetovanja**. Kmetijsko najpomembnejše območje so **Pampe** (osrednji del Argentine). So eno najbolj rodovitnih območij na svetu, svoj razcvet so doživele v 19. Stol., ko so v Evropi narastle potrebe po hrani.

BRAZILIJA :

Sestavljajo jo : **Gvajansko višavje, Amazonsko nižavje, Brazilsko višavje.**

Prebivalstvo Brazilije spominja na prebivalstvo ZDA saj je : polovica belcev, desetina črncev ostali so mulati in ostali mešanci. Kar 75% ljudi živi v mestih od tega ena tretjina v favelah. Vse več je kriminala in nasilja, v zadnjih letih nekateri deli države doživljajo hiter razvoj, drugi pa zaostajajo.

Je **gospodarska velesila** in čeprav leži v tropskem pasu je ena **največjih izvoznic hrane** (jug – evropsko k., SV plantaže, notranjost – živinorejske farme). Pomembno je tudi rudarstvo.

Brazilija je danes **najbolj industrializirana država** južne Amerike. (Rio de Janeiro – Sao Paulo – Belo Horizonte).

SEVEROVZHOD : **Najrevnejši/prenaseljen/ najbolj črnski** del države. To je območje odseljavanja saj so tukaj suše, večina posesti pa je v lasti veleposestnikov.

JUGOVZHOD : **gospodarsko najmočnejše področje** in pravi magnet za priseljence. Najprej so se tu naseljevali zaradi zlata, kasneje se je tu razvilo kmetijstvo. Tu je danes najpomembnejše območje kave.

JUG: Izrazito območje belcev, ki sta jih pritegnila nekoliko hladnejše podnebje in pogoji za kmetijstvo. To je **najpremožnejši del** Brazilije.

SREDNI ZAHOD : Območje savan v notranjosti, tu je postavljena nova državna prestolnica. (zaživela 30 let kasneje)

SEVER: Je največja in najhitreje razvijajoča se regija. Tukaj so se s pomočjo tujega kapitala začeli razvijati (kmetijstvo, hidroelektrarne, rudarstvo,...).

Nova kolonizacija : Skozi gozd so speljali glavne ceste in ob njih so se naselili ljudje, tako je prislo do ogromnega izsekavanja in požiganja gozdov. Amazonija ni postala prostor za številne kmete, ampak tudi za orjaške farme. Prihaja pa do ogromnega izskevanja tudi zaradi prodaje lesa (Azijske združbe), ta proces pa zaradi obširnosti ni obnovljiv.